

БЕОГРАД - На данашњи дан 1804. године оборкнеза у Ваљевској Подгорини Илију Бирчанина погубио је дахија Фочић Мехмед ага. Истог дана убијен је ваљевски кнез Алекса Ненадовић, такође један од најугледнијих Срба, у склопу сече кнезова на коју су Срби одговорили Првим српским устанком.

Данас је недеља, 23. јануар, 23. дан 2022. До краја године има 342 дана.

1516 - Умро је шпански краљ Фердинанд II и V Католички (као Фердинанд II владар Арагоније, а као Фердинанд V од Кастиље и Леона). Његов долазак на престо Арагоније 1479. означио је почетак историје уједињене Шпаније. Исабела I постала је 1474. краљица Кастиље, а он је наследио оца Хуана II у Арагону и тако су сједињене две земље од којих ће временом настати Шпанија. Утемељио је 1480. - суд инквизиције, а 1492. протерао је Јевреје из Шпаније као "невернике". Борбе с Маварима победоносно је окончао 1492. протеравши их из јужне шпанске покрајине Гранаде. Исте 1492. опремио је експедицију Кристифора Колумба која је открила Америку. Од Француске је 1503. преотео Напуљску краљевину (Краљевина двеју Сицилија).

1579 - У Утрехту су побуњене провинције Низоземске - Холандија, Зеланд, Утрехт, Гелдерленд, Фризија, Гронинген и Оверајсел - пошто су пропали сви покушаји измирења са шпанском управом, потписале Утрехтску унију ради борбе против Шпаније. Провинције су се 1581. отцепиле од Шпаније, а Вестфалским миром 1648. добиле су независност. Протестантски Холанђани нису се мирили са строго католичком политиком Шпаније.

1719 - Уједињењем Вадуца и Шеленберга створена је кнежевина Лихтенштајн.

1744 - Умро је италијански филозоф, историограф и теоретичар права Ђовани Батиста

Вико или Ђамбатиста, оснивач филозофије историје и претеча модерне теорије естетике. Рођен је као син сиромашног књижара. На универзитету у родном Напуљу 1697. постао је професор реторике. Пре тога је десетак година изучавао Платона и Тацита, јер је према његовим речима први "описивао идеалног човека, а други човека какав јесте". Напуљски краљ Карло III именован га је 1735. за краљевског историографа. Тврдио је да је површни осећај правде нагонски и да се изражава у религијским облицима, да у каснијем развоју човек постаје способан за апстрактно мишљење и тек потом за филозофска начела права. У складу с тим, делио је римско право на божанску, херојску и људску фазу, а историју је - према "закону историјских циклуса" - посматрао као кружни ток и смену тих трију фаза. То схватање је подлога његове филозофије историје, коју је утемељио као посебну научну дисциплину: Историју ствара човек, изван света природе. Насупрот картезијанском примату разума, створио је теорију о трима главним фазама духа: осећајној, фантазијској и разумској, при чему уметност настаје на другом ступњу, а филозофија је израз чистог ума. Дела: "Принципи нове науке о заједничкој природи нација", "Универзално право", "Аутобиографија".

1783 - Рођен је француски писац Мари Анри Бејл, познат као Стендал, зачетник француског реализма, један од твораца реалистичког и психолошког романа. Као одушевљени присталица Француске револуције борио се против ројалиста, језуита (и цркве уопште) и богатог грађанства, критикујући грађански морал. Дела: романи "Црвено и црно", "Пармски картузијански манастир", "Лисјен Левен", "Арманса", студије "Расин и Шекспир", "Живот Хајднов", "Историја сликарства у Италији", "Рим, Напуљ и Фиренца".

1806 - Умро је енглески државник Вилијам Пит Млађи, који је 1783. постао најмлађи премијер у историји Велике Британије. У време док је на положају шефа владе био до 1801. и од 1804. до 1806. водио је експанзивну колонијалну политику, а у Индији је учврстио британску власт реформишући администрацију. Као заклето непријатељ Француске револуције, био је главни организатор европских коалиција против револуционарне и Наполеонове Француске.

1832 - Рођен је француски сликар Едуар Мане, један од зачетника импресионизма и најзначајнијих сликара друге половине 19. века. Почео је под утицајем шпанског сликара Франциска Гоје и француских реалиста. Сликао је махом у уљу и из тог опуса се издвајају портрети Емила Золе, Жоржа Клемансоа, Стефана Малармеа, Марсела Пруста. Био је сјајан колориста с нарочитим даром да дочара атмосферу, што је посебно уочљиво у сликама "Доручак на трави", "Бал у Фоли-Бержеру", "Балкон", "Олимпија".

1888 - Умро је француски писац Ежен Мартин Лабиш, који је у комедијама и водвиљима духовито карикирао грађанско друштво Француске у 19. веку. Дела: "Сламни шешир", "Пут господина Перишона".

1891 - Рођен је италијански револуционар и теоретичар Антонио Грамши, оснивач Комунистичке партије Италије 1921. Уређивао је листове "Il grido del popolo", "Аванти" и "Ордине нуово". Фашисти су га ухапсили 1926. и 1928. осуђен је на 20 година робије. Ослобођен је 1936. али је измучен робијањем и болешћу убрзо умро. Дела: "Историјски материјализам и филозофија Бенедета Крочеа", "Интелектуалци и изградња културе", "Белешке о Макијавелију, политици и модерној држави", "Књижевност и национални живот", "Прошлост и садашњост", "Писма из затвора".

1916 - У Крфском каналу, у Првом светском рату, почело је сахрањивање српских војника у "Плаву гробницу". После натчовечанских напора у гудурама данашње Албаније и додатне голготе од 160 километара пешачења мочварним приморјем од Скадра до Валоне, због тога што се нису појавили обећани савезнички бродови, српски војници су масовно умирали од тифуса, глади и исцрпљености. Како није било довољно места на Крфу и острвцу Видо, на које су пребачени тифусари, а и због опасности ширења епидемије, одлучено је да их сахрањују у мору. Према званичним али непотпуним подацима, јер сви умрли нису евидентирани, до 23. марта 1916. у Крфском каналу сахрањено је 4.847 српских војника и официра. Постојао је обичај да сви наши бродови који пролазе Крфским каналом застану како би одали почаст страдалим српским ратницима.

1928 - Рођена је француска филмска глумица Жана Моро, која се прославила у филмовима француског "новог таласа" после Другог светског рата. Филмови: "Лифт за губилиште", "Љубавници", "Опасне везе", "Модерато кантабиле", "Ноћ", "Жил и Џим", "Процес", "Ева", "Дневник једне собарице", "Вива Марија", "Фалстаф", "Катарина Велика". Према сопственом сценарију режирала је филм "Светло".

1931 - Умрла је руска балерина Ана Павловна Павлова, највећа балетска уметница класичног стила почетком 20. века. Каријеру је почела у Петрограду играјући с чувеним Вацлавом Нижинским у Руском балету Сергеја Ђагиљева. Потом је основала сопствену групу са којом је с огромним успехом наступала широм света, посебно одушевљавајући публику игром у балетима "Лабудова смрт", "Лептири", "Шопенијана", "Лабудово језеро", "Жизела", "Рајмонда".

1936 - Умро је српски теоретичар права Теодор Тарановски. Био је члан Српске краљевске академије и професор универзитета у Варшави, Петрограду, Харкову и Београду. У Србију је дошао након револуције у Русији. Највише се бавио историјом словенских права. Дела: "Енциклопедија права", "Увод у историју словенских права", "Душанов законик и Душаново царство", "Мајестас Царолина и Душанов законик, прилог за историју сталешке државе у средњовековној Европи".

1937 - Прва група од тридесетак грађана Краљевине Југославије отишла је у Шпанију како би се борила против снага генерала Франка. Укупно тамо их је отишло око 1.300, а погинуло је 670.

1942 - Убијен је Игњат Павлас, адвокат из Новог Сада, истакнути српски национални и културни делатник. У Српском народном одбору, образованом у Новом Саду 1918. био је потпредседник. Члан је делегације која је 1918. у Београду, тражила да српска војска најбрже могуће уђе у Нови Сад и Бачку и дочекао је српску војску 9. новембра. председавао је Великом народном скупштином у Новом Саду 25. новембра 1918. која прогласила присаједињење Војводине Краљевини Србији. Један је од првака соколског покрета у Бачкој, и најзаслужнији је за изградњу Соколског дома у Новом Саду 1936, тада Спомен-дом краља Александра I. Био је и председник Веслачког клуба Данубиус, оснивач и председник планинарског друштва "Фрушка гора". Организовао је градњу планинарских домова на Фрушкој гори, на Змајевцу, Осовљу, Иришком венцу, као и на Руднику код Горњег Милановца. Убили су га мађарски окупатори у Новом Саду, на Дунаву.

1943 - Британска Осма армија потисла је у Другом светском рату Немце и заузела је Триполи у италијанској колонији Либији.

1944 - Умро је норвешки сликар Едвард Мунк. Његове слике карактеристичне су по експресивним облицима са облом упрошћеном контуром. Најпознатије његово дело "Крик" донело му је огромну популарност.

1945 - Совјетске трупе су, незадрживо надирући у Другом светском рату ка Берлину, избиле на реку Одру у Пољској.

1956 - Рођен је Лаза Ристовски, музичар и композитор. Свирао је у групама "Смак" и "Бијело дугме" и представник је генерације која је обележила рок сцену негдашње Југославије. Својим звуком обогатио је албуме "Смак" (1975), "Р.М. Точак" (1976), сингл "Улазак у Харем" (1975). Године 1976. с групом "Бијело дугме" снимио је "Ето Баш хоћу", а 1978. са Ипетом Ивандићем "Стижемо". После распада "Смака" 1981. ради као студијски музичар и убрзо постаје најтраженији клавијатуриста у земљи. Сарађивао је с Џез оркестром Радио телевизије Београд. Солистички је снимио "Тражиш опроштај" (1982), "Росес фор Генерал" (1984), "Гондола" (2003). Издао је и ЦД класичне музике с Дубравком Зубовић. Са саставом "Бијело Дугме" снимио је и "Пљуни и запјевај моја Југославијо" и "Ћирибирибела". Компонувао је музику за више филмова: "Лазар" (1984), "Свето место" (1990), "Велика фрка" (1990), "Мрав пешадинац" (1993), "Пакет аранжман" (1995), "Лепа села лепо горе" и "Нечиста крв" (1996).

1968 - Морнарица Северне Кореје заробила је у територијалним водама амерички брод "Пуебло", пловећу шпијунску станицу са уређајима за прислушкивање и дешифровање.

1989 - Умро је шпански сликар Салвадор Дали, ексцентрик високог стила, један од највећих сликара 20. века, који је уздрмао темеље сликарства. Прошао је кроз фазе футуризма, кубизма и апстрактног рационализма, да би се приклонио надреализму, увек с цртежом изведеним до перфекције. Сликао је ирационалан и фантастичан свет снова и халуцинација. Тридесетих година насликао је дела која су изазвала шок ("Велики мастурбатор", "Горућа жирафа", "Предосећај грађанског рата"). Радио је и као костимограф и сценограф у филмовима земљака Луиса Буњуела "Андалужански пас" и "Златно доба". Написао је аутобиографско дело "Тајни живот Салвадора Далија".

1992 - Председник владе Естоније Едгар Сависар поднео је оставку због несташице хране и енергије у новој држави отцепљеној од Совјетског Савеза.

1998 - Бивши председник Јужне Африке Питер Вилхелм Бота изјавио је суду - где се појавио под оптужбом за опструкцију рада Комисије за испитивање истине о злоупотребама током ере апартејда - да после свега не постоји ништа због чега би требало да се извињава.

2000 - Више од милион људи демонстрирало је у центру Мадрида против обнављања кампање насиља којој је прибегла баскијска терористичка организација ЕТА.

2002 - Новинара "Волстрит џорнела" Данијела Перла отели су исламски терористи у Карачију, у Пакистану, док је покушавао да успостави контакт са пакистанским радикалним исламистичким групама. Отмичари су га убили 22. фебруара.

2002 - Преминуо је Пјер Бурдије, француски социолог, антрополог, филозоф. Творац је социолошког концепта који је назвао - теорија праксе. Највише се бавио проблемима социологије културе. Познат је по уобличавању појмова попут културног, социјалног и симболичког капитала. Дела: "Нацрт за једну теорију праксе", "Сигнална светла", "Нарцисово огледало".

2003 - Умро је италијански индустријалац Ђовани Ањели, који је породичну аутомобилску компанију ФИАТ преобразио у једног од најзначајнијих светских произвођача аутомобила. Ањели, чији је деда 1899. основао компанију у Торину, постао је извршни директор 1963. а председник 1966, оставши на том положају у "Фијату" 30 година.

2004 - Европски сателит "Марс експрес" послао је снимке леда на јужном полу Марса.

2006 - У железничкој несрећи надомак Подгорице погинуло је 46 путника, а 364 је повређено, када је воз на релацији Бијело Поље-Бар искочио из шина и сурвао се у провалију дубоку више од тридесет метара.

2007 - Умро пољски писац и новинар Ришард Капушћињски, вероватно најпревођенији пољски аутор, књиге су му објављиване на тридесетак језика. Рођен је 1932. у Пинску (данас Белорусија). Прославио се репортажама о Конгу крајем педесетих. Током бројних боравака у Африци, Јужној Америци и Азији, био је сведок више грађанских ратова, револуција и свргавања режима. Више пута био је кандидат за Нобелову награду за књижевност. Најпознатије књиге: "Један дан живота", "Фудбалски рат", "Цар", "Шахиншах", "Бележница", "Лapidаријум", "Империја", "Ебоновина", "Путовања с Херодотом".

2007 - Умро је Хауард Хант, агент ЦИА, кључни актер афере "Вотергејт", која је проузроковала оставку америчког председника Ричарда Никсона и постала синоним за

скандал и злоупотребу власти. Он је регрутовао особе које су провалиле у зграду "Вотергејт свисотел" у Вашингтону, где се налазило средиште тада опозиционе Демократске странке током председничке кампање 1972. Аферу су разоткрила два новинара "Вашингтон поста" Боб Вудворд и Карл Бернстин. Када је афера разоткривена до краја - они су награђени Пулицеровом наградом.

2017 - Преминуо је Гордон Кеј, британски глумац, упамћен по улози Ренеа Артоа, власника кафеа, у глобално популарној хумористичкој серији "Ало Ало".

2017 - Председник САД Доналд Трамп потписао је указ којим започиње повлачење Сједињених Држава из трговинског споразума о Транспацифичком партнерству (ТПП), коментаришући притом да је то "велика ствар за америчког радника". Покретањем процеса изласка САД из ТПП-а, Трамп је испунио обећање наглашавано током предизборне кампање.

2021 - Умро је Лари Кинг, тв новинар, доајен америчке телевизије и радија, познат по интервјуима с бројним познатим особама из најразличитијих области. Током 25 година уређивао је и водио емисију "Лери Кинг Лајв". Пензионисан је 2010, да би потом основао своју продукцију. Током невероватно богате новинарске каријере обавио је више од 50.000 интервјуа.

(Танјуг)